

Софийски Университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по класически и нови филологии
бул. "Цар Освободител" No.15
София 1504

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и
научна степен „доктор“ по научно направление 2.1. Филология,
докторска програма Германски езици
(Фонетика и фонология – английски език)

Автор: **Георги Митков Димитров**, докторант към катедра
„Англицистика и американистика“, ФКНФ, СУ „Св. Климент
Охридски“

Тема: The Phonetics and Phonology of Focus Projection in English
and Bulgarian [Фонетика и фонология на проекцията на фокуса в
английския и българския език]

Научен ръководител: доцент д-р Снежина Димитрова

Със заповед РД 38-37 от 17.01.2020 г. на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на тема “The Phonetics and Phonology of Focus Projection in English and Bulgarian” за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма Германски езици – фонетика и фонология – английски език.

Автор на дисертационния труд е Георги Митков Димитров, докторант към катедра „Англицистика и американистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

Георги Димитров получава магистърската си степен по специалност „Език и култура“ през 2014 г. в СУ „Св. Климент Охридски“, като преди това през 2012 г. е придобил бакалавърска степен по „Английска филология“ в същия университет. През академичната 2011-2012 учебна година печели мемориална стипендия „Проф. Андрей Данчев“ за научната си разработка „Intonation within the Hallidayan tradition with specific reference to language teaching at tertiary level“ [Интонация в рамките на Халидейската традиция с конкретно позоваване на преподаването на езици във вишите учебни заведения]. Георги Димитров е преподавател по английския език, основно в УНСС, гр. София, където работи като щатен преподавател. От 2019 г. той работи и като хоноруван преподавател в катедра „Англицистика и американистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

Оценка на дисертационния труд:

Дисертационният труд е посветен на проекцията на фокуса от интонационна гледна точка при продукцията и перцепцията на английски и български език като майчин и на английски език като чужд в изречения с различна синтактична структура и различно разстояние между потенциалните акценти, измерено в броя срички между тях. Разгледани са три синтактични структури. Структура А се състои от преходен глагол и пряко допълнение, което не е изразено чрез „лексикално празни“ думи като ‚*нищо*‘, ‚*всичко*‘, ‚*навсякъде*‘ (напр. ‚Ще изям семките.‘). Структура В се състои или от преходен глагол и допълнение, изразено чрез лексикално празна дума, или от глагол и обстоятелствено пояснение (напр. ‚Ще спрем във Варна.‘). Структура С съдържа аргумент в крайна позиция (напр. ‚Избрахме часовник.‘). Броят на сричките между две потенциално акцентуващи срички е 0, 1, 2, 3, 7 или 12.

Дисертационният труд на Георги Димитров се състои от увод, 5 глави, заключение и библиография в размер от 245 печатни страници (в това число 82 фигури, 51 таблици, списък на използваните съкращения и символи, използваната транслитерация, 6 приложения, индекс по автори и езици и предметен показалец). Библиографията е представена от 167 традиционни печатни извора, един електронен ресурс и три програми за обработка на реч. В заключенията към всяка глава организирано и систематизирано са представени изводите, до които авторът е достигнал.

В **Увода** на дисертационния труд (1-6 стр.) е обоснована актуалността, целите, задачите и предмета на изследването, изяснена е основната терминология, накратко е представена основната методология, която се прилага при анализа на езиковите данни, както и организацията на дисертационния труд. Авторът приема дефиницията за фокус на Gussenhoven (1983), според която фокусът е бинарна категория, с която задължително се маркира цялото изречение или част от него като [+ фокус], т.е. изречението не може да бъде изцяло маркирано като [- фокус]. Gussenhoven (1983) определя фокуса като ‚заявения принос на говорителя в разговора‘. С други думи фокусът е онази част от изказването, към която говорещият насочва вниманието на адресата и която се противопоставя на други елементи, които биха

могли да заемат същата позиция. Едно от правилата, чрез които Gussenhoven (1983) изразява връзката между фокус и тонален акцент в английския език е *правилото за поставяне на тонален акцент в изречението* (Sentence Accent Assignment Rule). Според това правило сказуемото и прякото допълнение образуват фраза, която е във фокус и този фокус се изразява интонационно само с един акцент върху прякото допълнение. Проекцията на фокуса е конкретен израз на липсата на съотношение едно към едно между форма (акцент) и съдържание (фокус) където акцентът, реализирани върху дадена дума, може да маркира като фокус на изказването и съседни думи, които заедно с акцентуваната дума формират *обсега на фокуса* (focus domain).

В края на главата авторът формулира целите на научното си изследване под формата на следните четири основни въпроса, на които той ще търси отговор:

1. Наблюдава ли се проекция на фокуса в българския език и в английския език на българските участници?
2. Синтактичната структурата на изречението и разстоянието между сричките, носители на потенциални акценти, оказват ли влияние върху проекцията на фокуса в българския и в английския език на българските участници?
3. Какво е фонетичното поведение на интонацията в асоциираните с тонален акцент затворени срички в българския език?
4. Наблюдава ли се интерференция от българския към английския език на българските участници по отношение на проекцията на фокуса?

Във втора и трета глава са представени теоретичната и методологичната рамка на дисертационния труд.

В **Глава 2** (7-43 стр.) се прави задълбочен и критичен преглед на основната литература, посветена на фонетиката и фонологията на фокуса в английския и българския език, приема се подходящ теоретичен модел за изследването и се дефинират отделните аспекти на проекцията на фокуса, които ще се анализират. Авторът се спира и на проблемите, свързани с липсата на установен единен понятиен апарат и трудностите, които възникват при изследването на информационната структура.

Изследванията върху фокуса в английския език са разделени в три групи според използвания подход: (а) подход на немаркирано изреченско ударение (normal stress view), (b) подход на интонационното изтъкване (highlighting view) и (c) подход фокус-ударение (Focus-to-Accent approach). След като обсъжда задълбочено предимствата и недостатъците на тези три подхода, авторът се спира на последния подход (фокус-ударение) като най-подходящ за целите на своето изследване, тъй като той осигурява баланс между идеите на другите два подхода. Този подход намира приложение в изследванията на редица съвременни автори, между които Ladd (1980), Gussenhoven (1983), Selkirk (1984, 1995) и мн. др.

По отношение на българския език са представени традиционните изследвания както и изследванията в рамките на автосегментния-метричен модел, посветени на интонацията и на фокуса. По този начин в резултат на развитието на дискусиата тази

глава извежда на преден план проекцията на фокуса в български език като феномен, който се нуждае от систематично теоретично и емпирично изследване.

В **Глава 3** (44-66 стр.) е представена методологията за изследване на проекцията на фокуса в съответствие с настоящото състояние в областта и с целите на дисертацията. В началото на главата е проследено развитието на автосегментната и метричната фонология, подробно и задълбочено са описани принципите на автосегментно-метричния подход за анализ на интонация и е въведен и мотивиран избора на ToVI (**T**ones and **B**reak **I**ndices) като система за анотация и транскрипция на интонацията, която доминира в съвременната фонологична литература и се определя от много автори като интонационен еквивалент на IPA. Трябва да се отбележи, че авторът демонстрира отлично познаване на литературата в тази област.

В следващия раздел се мотивира избора на изследването на Gussenhoven (1983) като изследване, което да послужи като основа за подготовка на материала за емпиричното изследване на проекцията на фокуса в българския език. Авторът определя допълнителни критерии при избора на материал за български език. Един от тези критерии е всички срички, които могат да бъдат асоциирани с акцент, да бъдат затворени. Благодарение на този критерий е възможно да се анализира синхронизирането на интонационния контур с границите на тип сричка, за който до този момент липсват систематични изследвания.

Тук са очертани също така и принципите на фонетичния анализ, споменати са двата вида експерименти, които трябва да бъдат проведени в търсене на отговорите на въпросите дефинирани в началото на дисертацията (перцептивен експеримент с размяна на контекста и перцептивен експеримент върху степента на ударение) и е дефинирана теоретичната позиция, за която се очаква да се предоставят доказателства.

Разделът, който въвежда статистическата терминология, се фокусира върху корелационния коефициент и (многофакторния) дисперсионен анализ. Типът фокус (тесен/широк), синтактичната структура (A/B/C) и разстоянието между потенциалните акцентувани срички (0/1/2/3/7/12) са дефинирани като независими променливи при статистическия анализ.

В следващите четири глави е представена емпиричната част на дисертационния труд, като четвърта и пета глава се отнасят до изследване на проекцията на фокуса в българския език, а глава седма и осма са посветени на английския език на българските говорители.

В **Глава 4** (67-92 стр.) е описан дизайна на двата перцептивни експеримента, проведени за български език с цел да се провери дали се наблюдава проекция на фокуса, както и статистическият анализ и резултатите от него. Използваният материал е записан от 6 говорителки, родени и израснали в София, на възраст между 35 и 55 години, университетски преподаватели по английски език, които не са преподавали фонетика или интонация. Говорителките са групирани по двойки и четат мини диалози, състоящи се от въпрос и отговор, в които са интегрирани трите синтактични

структури. Според зададения въпрос структурите са реализирани или с широк фокус или с тесен фокус върху последната дума - прякото допълнение при структура А, обстоятелственото пояснение при структура В и аргумента при структура С, която играе роля на контролна група.

В първия експеримент (с размяна на контекста) реализациите на структурите с широк фокус и с тесен фокус са комбинирани с въпрос, провокиращ отговор с широк фокус и с въпрос, провокиращ отговор с тесен фокус. Така манипулираните мини диалози са представени по двойки на 28 студенти от английска филология, на възраст между 20 и 43 години. Тяхната задача е да определят дали първият или вторият диалог съдържа по-подходящия отговор от интонационна гледна точка.

Във втория експеримент (за оценка на степента на ударението) са използвани само отговорите, реализирани с широк или тесен фокус. Те са представени на 7 участници с филологическо образование и опит в преподаването на английски език. Тяхната задача е да определят от 1 до 5 степента на ударението на определени срички в изреченията.

Резултатите от двата експеримента са съпоставени с резултатите от изследването на Gussenhoven (1983) за английски език като роден. Статистическият анализ показва, че резултатите от двата експеримента за български език са сходни с тези за английски език. Разликите между отделните синтактични структури обаче са значително по-малки за български, отколкото за английски език. Освен това става ясно, че типът структура (А, В или С) е статистически значима в експеримента със смяна на контекста, докато броят на сричките между потенциалните акценти и типът фокус са статистически значими в експеримента за определяне на степента на ударението. Резултатите от статистическия анализ демонстрират ясно, че в българския език може да се очаква проекция на фокуса.

Глава 5 (93-131 стр.) е посветена на фонологичния и фонетичен анализ на използвания в експериментите материал. Всяка от трите типа структури се анализира в отделен раздел. Анализът започва с реализациите с най-краткото разстояние между потенциалните акценти. Наличието на предядрен акцент в реализации с тесен фокус върху последната дума поставя под въпрос съществуването на проекция на фокуса в структура А. От друга страна не всички изказвания с широк фокус имат предядрен акцент. Това важи основно за реализациите на стимулите с нула или една сричка между потенциалните акценти, т.е. проекцията на фокуса при тази структура зависи от броя на сричките между два потенциални акцента, което не е така за английски език. Резултатите на Gussenhoven (1983) показват, че разстоянието между акцентите не оказва влияние върху проекцията на фокуса.

При реализациите на структура В с широк фокус винаги се наблюдава предядрен акцент, което блокира проекцията на фокуса. Това е една от най-важните разлики между структурите А и В. Другата важна разлика между двете структури е, че лексикално идентичните двойки в структура Б с широк или тесен фокус са по-малко сходни от тези в структура А по отношение на фонологичната форма (типа акцент) и акустичните параметри на нейното фонетично реализиране (виж Таблица 5.1 на стр.

112). Оказва се, че синтактичната разлика между структури А и В се изразява и чрез интонацията.

При структура А се наблюдават и битонални акценти като LH* (в. Dimitrova & Jun 2015) или HL*, реализирани в рамките на една сричка. При структура В такива акценти не са открити. Авторът стига до заключението, че тези реализации на битоналните акценти могат да бъдат просто фонетичен вариант на съответната форма на битоналния акцент (L+N* и H+L*).

Глава 6 (132-146 стр.) разглежда перцептивните експерименти върху проекцията на фокуса в английския език на българските участници. Тя следва структурата на Глава 4. Дизайнът на двата перцептивни експеримента повтаря дизайна на експериментите, проведени за проекция на фокуса в българския език като роден. Участниците в експериментите за български език като роден са и участници в експериментите за английски език като чужд. Използвана е и еднаква процедура при провеждането на експериментите. Таблица 6.1 на стр. 133 илюстрира резултатите от експеримента с промяна на контекста. Данните за български език, описани в Глава 4 и за английски език от изследването на Gussenhoven (1983) са дадени за сравнение. Прави впечатление, че типът фокус не се разпознава много добре и че стойностите за структура А са най-високи противно на очакванията. Резултатите от експеримента за оценка на степента на ударението са представени в Таблица 6.8 и фигура 6.3 на стр. 140.

Глава 7 (147-193 стр.) следва структурата на Глава 5. В нея е направен фонетико-фонологичен анализ на реализациите на английски език на българските участници в експериментите по тип структура и брой на сричките между потенциалните акценти. Проекция на фокуса се установява в структура А само в изказвания, в които броят на сричките между потенциалните акценти е 0 или 1, което авторът разглежда като интерференция от българския език. В английския език на българските участници проекцията на фокуса се реализира в същия фонетичен и синтактичен контекст, в който тя се реализира в българския език.

Основните изводи от цялостното изследване на проекцията на фокуса са представени в резюмиран вид в **Глава 8** (194-197 стр.), където се дават отговорите на въпросите поставени в началото на дисертацията. В реализациите на българския език като роден и на английския език като чужд е установена проекция на фокуса в структурите с преходен глагол и допълнение, което не е изразено чрез лексикално празна дума. За разликата от резултатите на Gussenhoven (1983) за английски език като роден при данните на двуезичните говорители проекция на фокуса се наблюдава, само когато разстоянието между потенциалните акценти е нула или една сричка. Синхронизирането на високите таргети при затворени срички се реализира в края на ударената гласна или в кодата на сричката, с която са асоциирани. Потвърждава се

наличие на интерференция при проекцията на фокуса от родния към чуждия език на двузичните говорители.

Тематично **Библиографията** показва много добра ориентираност на автора в изключително широк кръг от проблеми, свързани с темата на дисертацията.

Структурата на дисертационния труд е прегледна. Препратките в текста са достатъчни и изключително полезни. Графиките и таблиците илюстрират твърденията, направени в текста, а аргументацията е подкрепена от различни езикови примери. Синхронизирането на текста с примери, таблици и фигури е перфектно. Дисертацията е написана на безупречен английски език, а авторът демонстрира свободно владеене на модерния понятиен апарат на фонетиката и фонологията.

Дисертационният труд съдържа и някои незначителни неточности и грешки (най-вече от техническо естество), които в никакъв случай не омаловажават значимостта на разработката. Бих препоръчала да се използва стандартният метод за докладване на резултатите от статистическия анализ и да се предоставят звукови файлове на примерите, използвани в дисертацията. Би било добре библиографията да се допълни със следните монографии и статии, тъй като тяхното съдържание е от съществено значение за темата на дисертацията:

- Arnaudova, O. (2010). *Focus and Bulgarian Clause Structure: Word order variation and prosody*, VDM Verlag Dr. Müller.
- Andreeva, B. (2017). Prosodic Encoding of Phrasal Prominence and Information Structure in a Second Language: When Bulgarian and German Prosody meet. *Съпоставително езикознание XLII*, 2017/1, 59-83.
- Andreeva, B., Barry, W.J., and Koreman, J. (2016). Local and Global Cues in the Prosodic Realization of Broad and Narrow Focus in Bulgarian. In M. Żygis & Z. Malisz (eds.), Special Issue "Slavic perspectives on prosody", *Phonetica* 73, 256-278 (Issue release date: February 2017; doi:10.1159/000448044).
- Andreeva, B. and Barry, W.J. (2012). Fine phonetic detail in prosody. Cross-language differences need not inhibit communication. In O. Niebuhr (ed.), *Prosodies - context, function, and communication*. Berlin/New York: de Gruyter, 259-288; (doi : 10.1515/9783110301465.259)

Авторефератът, написан на български език в обем от 40 стр., съответства напълно на съдържанието на труда. Справката за научните приноси отговаря на постигнатите резултати при изпълнението на изследователската цел. Авторът има пет публикации по темата. Препоръчвам части от работата да се докладват или публикуват възможно по-скоро предвид актуалността на научната проблематика.

Заклучение:

Представеният дисертационен труд на Георги Димитров отговаря напълно на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“.

Получените научни резултати могат най-общо да се характеризират като допълване на съществуващата научна област с нови анализи и теоретични обобщения. Дисертационният труд представлява едно комплексно, задълбочено и аналитично теоретично и емпирично изследване в областта на проекцията на фокуса в българския език и в английския език на български говорители. Той е написан с нов теоретичен поглед, убедителни анализи и сериозни теоретични изводи, които предоставят много поводи за размисъл и за още нови идеи и плодотворни дискусии сред филолозите. От друга страна личи, че кандидатът познава добре литературата и е усвоил основни понятия, научния инструментариум, практики и методологии в изследваната област. Изброените качества на представения дисертационен труд ми дават основание да препоръчам на почитаемото научно жури да гласува положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Георги Митков Димитров в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма Германски езици – фонетика и фонология – английски език.

Проф. д-р. Бистра Андреева

Цитирана литература:

- Dimitrova, S. and S.-A. Jun (2015). Pitch accent variability in focus production and perception in Bulgarian declaratives. *Proceedings of the 18th International Congress of Phonetic Sciences*. (Eds. by The Scottish Consortium for International Congress of Phonetic Sciences 2015). Glasgow, University of Glasgow.
- Gussenhoven, C. (1983). Focus, mode, and the nucleus. *Journal of Linguistics* 19, 377-417.
- Selkirk, E. (1984). *Phonology and Syntax: the Relation between Sound and Structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ladd, D. R. (1980). *The Structure of Intonational Meaning: Evidence from English*. Bloomington: Indiana University Press.
- Selkirk, E. (1995). Sentence prosody: intonation, stress, and phrasing. In: *The Handbook of Phonological Theory*. (Ed. by J. Goldsmith). Oxford: Blackwell, pp. 550-569.